

Tartu2021: poikkitieteellisiä keskusteluja online-ympäristössä

Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimusverkoston Tarton konferenssi pidettiin verkossa 6.–8. kesäkuuta 2021. Viime vuoden konferenssi jouduttiin lykkäämään vuodelle eteenpäin COVID-19-rajoitusten vuoksi. Konferenssin järjesti Tarton yliopiston Euraasian ja Venäjän tutkimuskeskus (CEURUS) yhteistyössä PONARS Euraasian tutkimusverkoston kanssa. Konferenssissa kuultiin tutkijoita, jotka työskentelevät aluetutkimuksen eri aloilla.

Tämän vuoden teema ”Jälkisosialistiset (epä)järjestykset” (*Post-Socialist (Dis)Orders*) kutsui osallistujia analysoimaan sosialismin romahdamista ideologisena ”paluuna sivistyneeseen Eurooppaan”, joka suuntautui epäonnistuneesta ”kommunistikokeesta” kohti markkinademokratiaa. Näkökulma innosti keskustelemaan siitä, miksi ja millä tavalla jälkisosialistinen maailma on nyt 30 vuoden jälkeen monimutkainen ”maantieteellisten ja sosiaalisten tilojen hierarkia” erilaisine identiteetteineen ja historiallisine perintöineen, jotka osaltaan ovat johtaneet erityisiin poliittisiin, taloudellisiin ja kulttuurisiin vuorovaikutussuhteisiin.

Institutionaalisesti rikas konferenssi, jolla on maailmanlaajuinen verkosto, heijastui osallistujissa: eri institutionaaliset yhteydet, tieteenalat ja tutkimusalueet olivat esillä konferenssissa yhdistyessä suurempaan Venäjän ja Itä-Eurooppaan alueeseen. Tarton konferenssi oli tähän mennessä suurin yli 350 osallistujallaan ympäri maailman. Osallistujien määrä ehkä heijastelee sitä, että verkkokonferensseihin on helppo osallistua

Viatcheslav Morozov, Tarton yliopiston EU- ja Venäjä-tutkimuksen professori sekä CEURUS-verkoston tieteellinen johtaja, avasi konferenssin järjestelytoimikunnan edustajana.

maailman eri kolkista. Konferenssin monimuotoisuuden oli huomionut myös ICCEES (*International Council for Central and Eastern European Studies*), joka palkitsi sen tänä vuonna 11 ehdokkaan joukosta ”entisen Neuvostoliiton, Aasian, Euroopan ja Pohjois-Amerikan” instituutioiden ja henkilöiden kansainvälisen tiedon levittämisestä ja ansiokkaasta yhteistyöstä.

Konferenssi sisälsi kaksi edeltävää pyöreän pöydän keskustelua, joihin myös ulkopuoliset kuulijat olivat tervetulleita. Ensimmäisen otsikko oli ”Populismin ja informaatioidankäynnin nousu – Venäjän strategisten narratiivien vaikutus globaaliin informaatioidankäyntiin” ja toisen ”Oliko neuvostoliittolaista toimijaa olemassa? Subjektiiivisuuksien aallot vuosina 1947–2000”.

Konferenssin varsinainen ohjelma käynnistyi sunnuntaina 6.6. nauhoitetulla paneelikeskustelulla. Vaikka sitä saattoi olla haastavaa seurata viikonloppuna kotioloista ilman mahdollisuutta kokea konferenssia ja Tarton kaupunkia fyysisesti, paneeli onnistui luomaan kiinnostavan keskustelun, jonka aikana nostettiin esille tärkeitä kysymyksiä konferenssin alueellisista ja poliittisista ulottuvuuksista.

Professori Viatcheslav Morozov (Tarton yliopisto) ja tohtori Henry Hale (George Washington University & Co-Director, PONARS Eurasia) tervehtivät osallistujia ensimmäiseksi. Konferenssin yhteistyö PONARS-verkoston kanssa näyttäisi olevan lippulaiva yhteydenpidossa päätöksentekijöihin. Hale painotti, että

Karl E. Stoltz, diplomaatti ja Yhdysvaltain Moskovan suurlähetystön entinen julkisten asioiden neuvonantaja piti tervehdyspuheenvuoron konferenssissa.

PONARS pyrkii ”mobilisoimaan apurahojensa myötävaikutuksella saatuja tutkimustuloksia laajempaan kansainväliseen politiikkaan”. Session mielenkiintoisena yksityiskohtana tervehdyksensä antoi myös diplomaatti ja entinen julkisten asioiden neuvonantaja Karl E. Stoltz Yhdysvaltain Moskovan suurlähetystöstä, joka edusti tapahtuman taloudellista tukijaa. Myös Stoltz määritteli konferenssin tavoitteeksi sen osallistumisen laajempaan poliittiseen keskusteluun. Hänen mukaansa Yhdysvaltain ulkoministeriö on ”innokas kuuntelemaan Viroa ja muita läheisiä kumppaneitamme ja liittolaisiamme pyrkiessämme ymmärtämään, miten politiikat vaikuttavat alueeseen ja miten voimme edistää asioita yhdessä”.

Konferenssin avajaistilaisuus jatkui Cambridgen yliopiston kansainvälisten suhteiden apulaisprofessori, tohtori Ayşe Zarakolin puheenvuorolla ”Mikä tekee alueesta alueen?”. Hän nosti puheessaan esille kysymyksiä akateemisen ja poliittisen tutkimusalueen muodostamisen vaiheista. Ensimmäinen kysymys koski tutkimusalueen rajoja ja niiden määrittelyä. Zarakol pohti, pitäisikö maantieteellistä aluetta kutsua Euraasiaksi, Neuvostoliiton jälkeiseksi vai jälkisosialistiseksi alueeksi, ja miten näistä muodostetut kartat eroaisivat toisistaan.

Oli mielenkiintoista huomata, että Zarakolin esittämät kysymykset pohjasivat kansallisvaltio-oon – niiden osallisuuteen tai poissulkemiseen. Tämä näyttäisi olevan alueen muodostamisen ensisijainen taso, jota Zarakol ei kuitenkaan tarkastellut puheessaan. Pohdimme puheenvuoron innoittamina, että voisiko tutkittavan alueen määrittelyssä olla kansallisvaltioiden ohella muitakin yhdistäviä voimia. Miten esimerkiksi Tarton konferenssi Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen merkittävänä akateemisena voimana voisi vaikuttaa käsitteisiimme alueista sekä siitä,

miten muodostamme niitä tutkimuksissamme?

Lisäksi Zarakol puolusti aluetutkimusta nyt kun Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen perinteinen sijoittamista osaksi aluetutkimusta on kritisoitu esimerkiksi siksi, että sen on nähty toisintavan Venäjän erityisyyttä ja erillisyyttä globaalissa mittakaavassa. Kritiikkiä onkin syytä pohtia aluetutkimuksen tulevaisuutta ja mahdollisuuksia kartoittaessa. Zarakolin mukaan aluetutkimus pyrkii monimuotoisuuteen ja vertailevaan tutkimukseen, jonka tavoitteena on syventää analyysia maiden kehityksestä eri alueilla ja maailmanlaajuisesti. Tarton konferenssi on kannustanut tutkimusyhteyksiä muihin konteksteihin, kuten Turkkiin ja Latinalaisen Amerikan maihin. Vaikka monitieteisyyden merkitystä painotetaan akateemisessa ympäristössä laajalti, akatemian institutionaaliset olosuhteet voivat vaikeuttaa poikkitieteellisten tutkimushankkeiden toteuttamista.

Euraasia, entisen Neuvostoliiton alue, Itä-Eurooppa ja Keski-Aasia – tai kuinka käsitteellisesti määritämme näitä alueita – on poliittisesti, institutionaalisesti, maantieteellisesti, kielellisesti, etnisesti ja uskonnollisesti monipuolinen. Vaikka itäisen blokin hajoamisesta on kulunut yli 30 vuotta, esimerkiksi Zarakol muistutti, että tällaisilla voimakkailla historiallisilla prosesseilla on pitkäkestoisia seurauksia. Aluetta yhdistää valtiososialismin yhteinen historia, jonka vaikutus näkyy näissä maissa edelleen sekä niiden valtiopoliittisessa päätöksenteossa että arjessa. Pohdimme kuitenkin sitä, milloin yhteiset historiat lakkaavat olemasta riittävä alueen yhdistävä voima – varsinkin kun nykyiset erot ovat mahdollisesti merkittävämpiä kuin aikaisemmat yhtäläisyydet. Uskomme, että nämä kehityssuunnat ovat jo osin toteutuneet. Tämä näkyi myös konferenssiohjelmassa, jota seuraavaksi käsittelemme.

Entisen Neuvostoliiton maantieteellisen alueen akateeminen analyysi on haastava pyrkimys. Olikin jännittävää huomata, kuinka konferenssista muodostui tila tämän monimuotoisuuden esiintuomiseksi. Paneelit kattoivat laajasti eri aiheita alue- ja poliittisista tutkimuksista kirjallisuuteen ja kulttuuritutkimukseen. Valtiotieteiden ja kansainvälisten suhteiden aloihin liittyvät tutkimukset olivat kuitenkin näkyvässä roolissa. Useat paneelit käsitelivät sitä, miten tietystä alueesta tulee osa maailmanjärjestystä. Toisaalta paneeleissa kuvattiin myös alueen sisäisiä suhteita. Esimerkiksi paneelit *International dimension of conflict management* ja *International order and normative contestations* tarkastelivat yhtenäisempiä, erillisyyttään ajavia

Cambridgen yliopiston kansainvälisten suhteiden apulaisprofessori, tohtori Ayşe Zarakol, pohti puheenvuorossaan aluetutkimuksen tämänhetkisiä haasteita ja tulevaisuutta.

kansallisvaltioiden alueita, kuten Abhasiaa, Etelä-Ossetiaa ja Donetskia sekä Krimin niemimaata, jotka ovat samanaikaisesti integroituneet maailmanjärjestyksen suurempaan tilaan, mutta joiden merkitystä alueiden lähinaapuruussuhteisiin ei voi silti väheksyä.

Konferenssissa esiintyi edustajia yliopistojen ohella myös erilaisista tutkimuskeskuksista ja kansalaisjärjestöistä. Esimerkiksi Aleksandr Lohmutov, Denis Shedov ja Natalia Smirnova Venäjän itsenäisistä ja voittoa tavoitteleematomista järjestöistä OVD-Infosta ja HRC (Ihmisoikeuskeskus) Memorialista esittivät tapaustutkimustensa kautta analyysejä Venäjän nykyisestä poliittisesta kehityksestä ja koontumisvapauden rajoittamisesta Venäjällä. Kansalaisyhteiskunnan äänten sisällyttäminen tieteellisiin keskusteluihin rikastutti akateemisen konferenssin keskusteluja tuoden esille järjestöissä tehtyä ammattitaitoista tutkimusta ja käytännön esimerkkejä kentältä.

Lisäksi tietyt tilaisuudet, kuten pyöreän pöydän keskustelu *New regionalism on trial? Assessing the legacy of 1989 in Nordic-Baltic policy transfers and region-work* tutkijat Carl Emanuel Marklund (Södertörn University), Mart Kuldkepp (University College London), Ylva Waldemarson (Södertörn University) ja Kaarel Piirimäe (University of Tartu), toivat esille Itämeren alueen yhtenäisiä rajoja ja valtioiden pakoa Neuvostoliiton jälkeisestä tilasta kohti ”länttä”. Mietimme, johtuiko tämä painotus konferenssin järjestämisestä Tartossa vai onko tällä maantieteellisellä alueella kenties muodostettu mahdollisesti muita maita suoraviivaisempia rajoja identiteetin muodostamisprosesseissa ja kansalliselle koheesiolle rakentuvia kuulumisen tunteita.

Myös Keski-Aasian politiikka herätti kiinnostusta konferenssissa. Esimerkiksi Kentin yliopiston vetämä tutkimuskonsortio GCRF COMPASS järjesti aiheesta kaksi temaattista paneelia. Lisäksi esimerkiksi tutkijat Shirin Tumenbaeva (American University of Central Asia) ja Anna-Lena Hoening (University of Mannheim) toivat esille Keski-Aasian ja EU:n alueen vuoro-

vaikutusta esitelmässään *Democratic Decline in the EU and its Effect on Democracy Promotion in Central Asia*, kuten myös Nargiza Sodikova (University of World Economy and Diplomacy, Uzbekistan) esitelmällään *New EU Strategy in Central Asia: contemporary challenges and risks*. Mielenkiintoista kyllä, Keski-Aasia ei näkynyt konferenssin nimessä, vaikka lukuisat aluetta käsittelevät esitelmät toivat esille alueen erottamattoman merkityksen entisen Neuvostoliiton alueen historiassa.

Lisäksi mediakehityksestä, erityisesti vii-meaikaisesta autoritäärisestä käänteestä ja ilmaisunvapauden kutistumisesta Venäjällä ja Valko-Venäjällä, keskusteltiin kattavasti esimerkiksi paneeleissa *Media and political discourses in Russia*, *Information technologies and the new media*, *From Coverage and Framing to Conspiracies and Strategies in Russian Media* ja *Disinformation and propaganda*. Näiden ohella tietyt sosiaaliset ja poliittiset erityisalalat kuten koulutuksen, uskonnon, muuttoliikkeen, sukupolun ja kirjallisuuden tutkimusta käsiteltiin omissa paneeleissaan.

Vuoden 2021 Tarton konferenssista muodostui tärkeä tila akateemiselle vuoropuhelulle entisen Neuvostoliiton ja sen vaikutuspiiriin kuuluneiden alueiden kehityksestä. Esimerkiksi puhuessaan samasta alueesta osallistujat käyttivät usein erilaisia akateemisia lähestymistapoja heijastellen tiedontuotannon tapojen vaihtelua. Mahdollisista haasteista huolimatta tämä keskustelu tarjosi mahdollisuuden aluetutkimuksen kehittämisen kannalta tärkeälle vuoropuhelulle. Lisäksi oli ilo huomata, että monet konferenssissa esitellyt tutkimukset tarkastelivat ”korkean politiikan” tutkimuskohteiden ohella jokapäiväistä elämää tuoden keskusteluun mukaan eri kontekstien mikropolitiikan tasoa. Näistä keskusteluista on apua yrittäessään ymmärtää, miten globaali politiikka ja arki ovat jatkuvassa vuorovaikutteisessa suhteessa. Lisäksi ne auttavat hahmottamaan globaalia kehitystä tämän maantieteellisen alueen ulkopuolellekin.

Iuliia Gataulina ja Pauliina Lukinmaa